

Verslag van de patrijzen-inventarisatie 2004

Marco Bakermans

1. INLEIDING

Voor de vierde keer is geprobeerd een beeld te krijgen van de Patrijzenpopulatie in de Kempen. Na 1986, 1992 en 1998 is het nu 2004 waarvoor een redelijk inzicht verkregen is van het voorkomen van de soort.

Dit keer zijn maar liefst 32 km-hokken geïnventariseerd door 11 personen, alle volgens de voorgeschreven methode.

Helaas bleek het niet mogelijk om alle km-hokken die in voorgaande jaren zijn geteld zijn opnieuw te inventariseren.

Het aantal hokken dat in elke telling betrokken is, is hierdoor gedaald tot 3.

Deze verslaglegging bevat de volgende onderdelen:

- een beschrijving van de vraagstelling en de gebruikte inventarisiemethode (resp. hoofdstuk 2 en 3),
- een opsomming van de resultaten (hoofdstuk 4);
- tenslotte worden de resultaten vergeleken (hoofdstuk 5) en van hun relativiteit voorzien (hoofdstuk 6).

2. VRAAGSTELLING

De Patrijs is een van de meest kenmerkende soorten van het agrarisch gebied van de Kempen. Het is een indicator voor de natuurkwaliteit van het agrarisch landschap. Daar waar het landschap kleinschalig is met afwisselend en extensief grondgebruik voelt de soort zich thuis.

De soort is een standvogel; dus indicatief voor de 'jaarrond' kwaliteit van een gebied.

Al in 1986 heeft de eerste grootscheepse Patrijzen-inventarisatie plaatsgevonden. Bij een herhaling van deze inventarisatie in 1992 leek het erop dat de soort wat aan het afnemen was (Bakermans et al, 1992), hoewel dit statistisch niet helemaal hard gemaakt kon worden.

Er is toen ook vastgesteld dat er landschappelijk nauwelijks verandering hebben plaatsgevonden. Momenteel staan er nogal wat veranderingen in het agrarisch gebied op stapel. Ze komen neer op een extensivering van het grondgebruik in delen die binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) vallen en een intensivering van de agrarische gebieden die erbuiten vallen. De verdere intensivering is goed merkbaar in de meeste blokken die al vaker bij de steekproef betrokken zijn.

Er bleken echter amper natuurontwikkelingsprojecten voor te komen. Vandaar dat de inventarisatie aangevuld is met enkele blokken waar wel sprake is van (agrarische) natuurontwikkeling.

De vraagstelling voor voorgaande Patrijzen-inventarisaties luidde als volgt:

- hoe talrijk is de Patrijs in de Kempen
- zijn er verschillen in dichtheid, regionaal of naar landschapstype
- is er sprake van duidelijk aan te tonen toe- of afname
- is de realisatie van de EHS van invloed op de Patrijzen-populatie.

3. METHODE

Er is gebruik gemaakt van de inventarisatiemethode en het vergelijkingsmateriaal uit 1986, 1992 en 1998.

De volgende richtlijnen zijn voor beide inventarisaties gehanteerd:

- inventarisatie-eenheid: km-hok;
- inventarisatieperiode: maart tot met mei;
- inventarisatietijd: van 1 uur voor tot 1 uur na zonsondergang;
- inventarisatieduur: 1 uur per km-hok;
- aantal bezoeken: min.3;
- regelmatig, zeker 1x per 200m stoppen en luisteren;
- geen cassetterecorder gebruiken;
- vervoer: op de fiets en/of te voet;
- gegevensverwerking: in het veld op standaardformulieren, waarnemingslocatie intekenen op kaartje.

Een uitgebreide beschrijving van de methode is te verkrijgen bij de auteur.

Het was de bedoeling dat in elk geval de km-hokken die alle andere jaren gedaan zijn weer geïnventariseerd werden.

Uitbreiding van het telgebied vond bij voorkeur plaats door aansluiting bij deze hokken. Zo zijn 5 clusters van uurhokken ontstaan waarbinnen gegevens over Patrijzen verzameld werden. Dit zijn de clusters Eindhoven-Acht, Weebosch, Eersel-Steensel-Riethoven, Hapert-Hoogeloon en Bladel-Reusel.

4. RESULTATEN

In tabel 1 staan de resultaten van de inventarisatie in 2004. Helaas konden door omstandigheden enkele toegezegde km-hokken niet geïnventariseerd worden waardoor een vergelijking met voorgaande jaren niet mogelijk was. De continue steekproef over de vier inventarisatiejaren wordt daarmee beperkt tot slechts 3 hokken.

Van de km-hokken is vaak slechts een deel geschikt als biotoop voor de Patrijs. Bebouwing, bos en water zijn aangemerkt als ongeschikt biotoop; het agrarisch gebied is beschouwd als geschikt biotoop. De aantallen per km-hok zijn daarom ook omgerekend naar aantal per oppervlak geschikt biotoop (Tabel 1).

De tabel laat zien dat er wat verschillen zijn in dichtheid tussen de regio's. In de omgeving van Eindhoven-Acht, Weebosch en Reusel leverde de inventaristie duidelijk meer op dan in de omgeving van Steensel en Waalre. Hoogeloon neemt een middenpositie in. De hoge dichtheden bij Acht kunnen te maken hebben met verdringing van de soort uit aangrenzende km-hokken vanwege stadsuitbreidingen. Bij Weebosch was een aantal zeer rijke km hokken aanwezig. Dit is te verklaren vanuit de invulling van de EHS hier. Talrijke graanakkers en braakliggende grond leverden hier een ideaal biotoop. Oudere gegevens (SOVON broedvogelonderzoek 1999) gaven voor dit gebied 2 paar patrijzen; in 5 jaar zijn het er 13 geworden! In aangrenzend gebied is hier zelfs een territorium op heide vastgesteld. Dit geeft een beeld van de potenties die de patrijs in de regio nog heeft.

TABEL 1: RESULTATEN PATRIJZEN-INVENTARISATIE 2004 OP PAGINA 11.

TABEL 2: RESULTATEN ALLE PATRIJZEN-INVENTARISATIES OP PAGINA 12, 13 EN 14.

TABEL 3: VERGELIJKING 4 KEER GETELDE KM-HOKKEN OP PAGINA 14

TABEL 1: RESULTATEN VAN DE PATRIJZEN-INVENTARISATIE 2004

km-hok	percentage geschikt	territoria 2004	aantal geldige bezoeken	gebied
51-32-55	40	1	>3	Rouwven (Wintelre)
51-33-51	90	2	>3	Rouwven (Wintelre)
51-33-35	70	1	>3	Oirschotse dijk (Oirschot)
51-33-45	60	4-5	3	Strijpse Kampen (Oirschot)
51-34-32	90	3	3	Acht (Eindhoven)
51-34-41	60	2	>3	Omg.Beatrixkanaal (Eindhoven)
51-34-42	70	0	2	Nieuw Acht (Eindhoven)
51-41-45	80	1	>3	Grijze Steen (Casteren)
51-51-41	70	2	4	De Bus (Reusel)
51-51-42	90	4	4	Franse Hoef (Bladel)
51-51-51	80	2	2	Buspad (Reusel)
51-51-52	90	2	4	Raamsloop (Bladel/Reusel)
51-52-13	80	1	>3	Koebosch (Hoogeloon)
51-51-15	90	1	>3	Biezenheuvel (Hoogeloon)
51-52-21	90	2	>3	Vossenbussel (Casteren)
51-52-22	50	1	>3	Groene akkers (Hoogeloon)
51-52-23	90	1	>3	Heuvel (Hoogeloon)
51-52-33	90	2	5	Den Aard (Hoogeloon)
51-52-34	100	4	5	Domineepad (Hoogeloon)
51-53-25	30	1	9	Heessche akkers (Eersel)
51-53-35	50	0	9	Zandbogten (Steensel)
51-53-43	40	0	8	Groote akker (Steensel)
51-53-53	50	0	8	Zandbogten (Steensel)
56-18-13	80	2	3	Beleven (Reusel)
56-18-43	80	2	3	Herdersdreef (Reusel)
57-12-52	10	1	5	Hapertse heide (Hapert)
57-13-13	80	3	8	Molenveld (Riethoven)
57-13-14	60	1	8	Hobbeler heide (Riethoven)
57-16-31	30	1	2	Langakkers (Leende)
57-22-12	60	5	4	Witrijt (Weebosch)
57-22-22	50	7	4	Holle Witrijt (Weebosch)
57-22-32	30	1	4	Gerardusweg (Weebosch)
totaal	2220	60-61		
gemiddeld aantal	Per ha: 0,03	Per km-hok: 1,9		

TABEL 2.1: RESULTATEN VAN ALLE PATRIJZEN-INVENTARISATIES.

km-hok	percen- tage ge- schikt	terri- toria 1986	dicht- heid per km ²	terri- toria 1992	dicht- heid per km ²	terri- toria 1998	dicht- heid per km ²	Terri- toria 2004	Dicht- heid per km ²
51-25-51	50			1	2				
51-25-52	50			3	3				
51-32-55	40							1	2,5
51-33-35	70							1	1,4
51-33-51	90							2	4,5
51-33-45	90					4	4,4	4-5	4,5
51-34-11	30			2	6,7				
51-34-15	50			1	2				
51-34-22	70			2	2,9				
51-34-25	50			0	0				
51-34-32	100	5	5	1	1	7	7	3	3
51-34-34	30	3	10						
51-34-41	60							2	3,3
51-34-42	70					1	1,4	0	0
51-35-11	70			3	4,3				
51-35-12	70			3	4,3				
51-35-21	30			0	0				
51-35-22	50			0	0				
51-41-45	80							1	2,5
51-43-55	60			0	0				
51-45-45	80			8	10				
51-45-55	100			3	3				
51-46-51	70			6	8,6				
51-51-15	90							1	1,1
51-51-41	70			3	4,3	3	4,3	2	2,9
51-51-42	90			3	3,3	4	4,4	4	2,2
51-51-51	80			6	7,5	2	2,5	2	2,5
51-51-52	90			4	4,4	3	3,3	2	2,2
51-51-55	70	3	4,3						
51-52-13	80							1	1,3
51-52-21	90							2	2,2

TABEL 2.2: RESULTATEN VAN ALLE PATRIJZEN-INVENTARISATIES.

km-hok	percen- tage ge- schikt	terri- toria 1986	dicht- heid per km ²	terri- toria 1992	dicht- heid per km ²	terri- toria 1998	dicht- heid per km ²	Terri- toria 2004	Dicht- heid per km ²
51-52-22	50							1	2
51-52-23	90			4	4,4			1	1,1
51-52-33	90	5	5,6	6	6,7	1	1,1		
51-52-34	100							4	4
51-52-42	60			4	6,7				
51-52-43	100	10	10	5	5	5	5		
51-53-15	90			0	0				
51-53-25	30	2	6,7	1	3,3	0	0	1	3,3
51-53-35	50					0	0	0	0
51-53-43	40							0	0
51-53-45	50					2	4		
51-53-52	80	1	1,3	0	0				
51-53-53	50							0	0
51-54-14	50					1	2		
51-54-22	80	0	0	0	0	4	5		
51-54-23	80	1	1,3	6	7,5	3	3,8		
56-18-13	90	3	3,3	8	8,9	7	7,8	2	2,2
56-18-43	80	3	3,8	4	5	6	6,3	2	2,5
57-11-14	50	2	4						
57-11-15	100	8	8						
57-12-12	90	5	5,6	5	5,6	10	11,2		
57-12-22	80	7	8,8	3	3,8	4	5		
57-12-32	50			1	2				
57-12-52	10							1	10
57-13-13	70			2	2,9	3	4,3	3	4,3
57-13-14	50	0	0	1	2			1	2
57-16-31	30							1	3,3
57-22-12	60							5	8,3
57-22-22	50							7	14
57-22-32	30							1	3,3
totaal		58		99		70		60	

TABEL 2.3: RESULTATEN VAN ALLE PATRIJZEN-INVENTARISATIES (1986, 1992, 1998 EN 2004)

km-hok	percen- tage ge- schikt	terri- toria 1986	dicht- heid per km ²	terri- toria 1992	dicht- heid per km ²	terri- toria 1998	dicht- heid per km ²	terri- toria 2004	dicht- heid per km ²
totaal		58		99		70		60	
aantal ha geïnven- tariseerd		1370		2520		1580		2220	
aantal km- hokken		16		35		20		32	
dichtheid per 100 ha			4,2		3,9		4,4		2,7
dichtheid per km- hok			3,6		2,8		3,5		1,4

IN TABEL 2 WORDEN DE KILOMETERHOKKEN DIE IN 1986, 1992, 1998 EN 2004 GEÏNVENTARISEERD ZIJN OP EEN RIJTJE GEZET. HIERBIJ IS OOK DE DICHTHEID AANGEGEVEN IN VERHOUDING TOT HET PERCENTAGE GESCHIKT BIOTOOP BINNEN HET BETREFFENDE KM-HOK.

TABEL 3: VERGELIJKING VAN DE VIER KEER GETELDE KM-HOKKEN

km-hok	percen- tage ge- schikt	terri- toria 1986	dicht- heid per km ²	terri- toria 1992	dicht- heid per km ²	terri- toria 1998	dicht- heid per km ²	terri- toria 2004	dicht- heid per km ²	opmer- kingen
51-34-32	100	5	5	1	1	7	7	3	3	afname
56-18-13	90	3	3,3	8	8,9	7	7,8	2	2,2	afname
56-18-34	80	3	3,8	4	5	6	6,3	2	2,5	afname
totaal		11		13		20		7		
aantal ha geïnven- tariseerd		270		270		270		270		
aantal km- hokken		3		3		3		3		
dichtheid per 100 ha			4		5		7		2,6	afname
dichtheid per km- hok			3,7		4,3		6,7		2,3	afname

IN TABEL 3 IS EEN SELECTIE GEMAAKT VAN DE DRIE KM-HOKKEN DIE IN ALLE VIER DE JAREN GEÏNVENTARISEERD ZIJN.

5. VERGELIJKING MET DE RESULTATEN VAN 1986, 1992 EN 1998

In tabel 2 worden de kilometerhokken die in 1986, 1992, 1998 en 2004 geïnventariseerd zijn op een rijtje gezet. Hierbij is ook de dichtheid aangegeven in verhouding tot het percentage geschikt biotoop binnen het betreffende km-hok.

In tabel 3 is een selectie gemaakt van de drie km-hokken die in alle vier de jaren geïnventariseerd zijn; deze kunnen aangemerkt worden als de vaste steekproef voor de Patrijzenpopulatie.

Helaas is het continue geïnventariseerde aantal km-hokken beperkt tot slechts 3.

Deze bevestigen echter het beeld dat uit de totaal inventarisatie naar voren komt: een desastreuze afname van de patrijs.

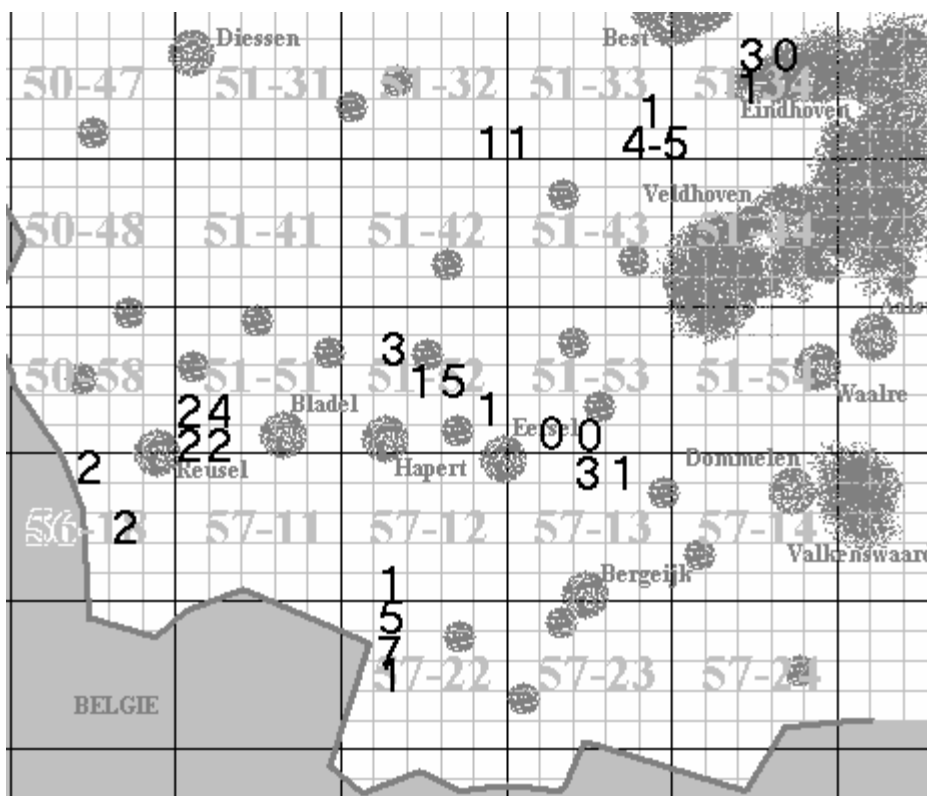
De gemiddelde dichtheid per 100 ha agrarisch gebied is in de Kempen erg hoog (ca 4,4). Bijlsma geeft voor Nederland dichtheden van 0,2 tot 1,7 broedparen per 100 ha. Echter ten opzichte van de goede Franse Patrijzengebieden is het nog erg pover (30 broedparen per 100 ha, the EBCC Atlas of European Breeding Birds, Hagemijer & Blair, 1997).

6. DISCUSSIE

In hoofdstuk 5 is een vergelijking gedaan tussen de aantallen van de vier inventarisatie-jaren. De conclusie hieruit is dat de populatie van de Patrijs in de Kempen als geheel, na een toename in de jaren negentig, sterk afgenomen is. Dit is overeenkomstig de al eerder aangegeven landelijke trend. Het lijkt er op dat de afname in de Kempen vele jaren vertraagd is ten opzichte van veel andere delen van het land (N.A.V. Hustings en Vergeer 2002).

Bepalende factoren voor de populatiegrootte van de Patrijs zijn biotoop, weersomstandigheden en jacht.

Over biotoop valt te vermelden dat in de periode 1986-1992 geen noemenswaardige veranderingen hebben plaatsgevonden. In de periode 1992-1998 zijn de veranderingen weliswaar nog niet groot, maar wel duidelijk aanwezig. Dit manifesteert zich enerzijds door een toename van de hoeveelheid braakliggende grond, meestal als voorfase voor bouwactiviteiten (Acht, Hapert) en anderzijds door een toename van de teelt van siergewassen (vnl. coniferen).

FIGUUR 1:

LIGGING VAN DE KM-HOKKEN IN 2004 GEÏNVENTARISEERD.

AANTAL BROEDPAREN PER KM-HOK IS AANGEGEVEN (OOK IN TABEL 1)

Deze trend heeft zich in de periode 1998-2004 voortgezet, een voorbeeld is de inrichting van het PIROC oefenterrein op voormalig agrarisch gebied. Hiernaast doet in deze periode het nieuwe verschijnsel van natuurbouw zich voor. Dit uit zich in hier en daar wat meer ruigte en plaatselijk het extensiveren van teelten. Bij Weebosch leverde dit de hoogste dichtheden op. Dit blijkt echter onvoldoende om de gemiddelden voor de Kempen te compenseren.

Weersomstandigheden kunnen van grote invloed zijn op korte termijn populatieveranderingen. Met name in natte en kille voorjaren is het aantal kuikens dat opgroeit erg laag. Droge voorjaren daarentegen kunnen tot flinke populatie toename leiden, met name als hierdoor de cyclus tussen landbouwkundige bewerkingen verlengd wordt (zaaien, spuiten, wieden, maaien etc.). Onze inventarisatiejaren zijn voorafgegaan door gemiddelde voorjaren, waardoor de invloed van weer beperkt zal zijn.

Wat de jacht betreft is de druk afgenomen. De soort werd in latere jaren dan 1986, minimaal bejaagd (mededeling wildbeheerseenheid Westerkempen). Doordat de soort sinds 1994 niet meer bejaagbaar is valt is de invloed deze factor vrijwel uit te sluiten.

Mogelijk dat het afnemen van de jachtdruk een positieve invloed heeft op de populatie van de soort.

7. LITERATUUR

van Asseldonk , 1986. *Kempische Patrijs-inventarisatie 1986.* De Blauwe Klauwier 12(3):2-6.

Bakermans, Deeben, Hermans en van der Vleuten, 1993. *De Patrijs in de Kempen in 1992.*

De Blauwe Klauwier 19(1):3-7.

Bakermans en van der Vleuten, 1999. *Patrijsinventarisatie 1998 in de Kempen.* De Blauwe Klauwier 25(2):1-6.

Texeira, 1979. *Atlas van de Nederlandse broedvogels.*

Hagemeijer en Blair, 1997. *The EBCC atlas of European breeding birds.*

Hustings en Vergeer, 2002. *Atlas van de Nederlandse broedvogels.*

TENSLOTTE

Aan deze inventarisatie hebben de volgende personen meegewerkt:

Marco Bakermans, Martin van de Broek, Ben Jacobs, Janus Eliëns, Rien Kelder, Els en Wil de Veer, Gerrit Vink, Roel Winters, Jan Wouters en Pieter Wouters. •

